

Також, держава повинна формувати наукову політику у сфері застосування засобів хімізації, яка б гарантувала максимальну ефективність та безпечність їх використання для навколишнього середовища.

Література

1. Інноваційні агротехнології: Монографія / [Д.І. Мазоренко, Г.Є. Мазнев та ін.]; за ред. Д.І. Мазоренка і Г.Є. Мазнева. — Харків: ХНТУСГ. — 2007. — 385 с.

2. *Сосновська О.О.* Техніко-економічне обґрунтування господарських рішень в рослинництві: Навчальний посібник / О.О. Сосновська, П.П. Ярошенко, М.В. Іванюта. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 384 с.

3. Статистичний бюлетень «Про основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за 2007 рік» / Головне управління статистики у Дніпропетровській області / за ред. А.А. Махницької. — Дніпропетровськ, 2008. — 111 с.

4. Web-сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс] : Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>

Стаття надійшла до редакції 07.04.2011 р.

УДК 65.012.224:338.436

С. О. Черноконь, аспірант¹,
Уманський національний університет садівництва

МОТИВАЦІЯ ДО СТВОРЕННЯ ІНТЕГРОВАНИХ ФОРМУВАНЬ НОВОГО ТИПУ

У статті розглянуто мотиви та можливі варіанти інтеграції підприємств і організацій різних сфер АПК у межах єдиного аграрно-промислового формування, визначено коло учасників та перспективні форми інтегрованих формувань нового типу.

Ключові слова: аграрно-промислова інтеграція, інтегратор, інтегроване формування.

В статье рассматриваются мотивы и возможные варианты интеграции предприятий, организаций различных сфер АПК в пределах единого аграрно-промышленного формирования, определяется круг участников и перспективные формы интегрированных формирований нового типа. Ключевые слова: аграрно-промышленная интеграция, интегратор, интегрированное формирование.

¹ Науковий керівник - доктор економічних наук, професор Нестерчук Ю.О.

In the article reasons and possible variants of integration of enterprises and organizations of different spheres of AIC are examined in the only agrarian-industrial forming, additional participants and perspective forms of the integrated forming of new type are determined.

Key words: agrarian-industrial integration, integrator, integrated forming.

Сучасний кризовий стан економіки України загалом та аграрного сектору зокрема зумовлений економічною нестабільністю у країні. Ринкові умови диктують свої жорсткі правила, існувати за якими малим сільськогосподарським формуванням, окремим господарствам та фермерам дуже складно. Їх кількість різко скорочується за рахунок переходу під контроль потужних агропромислових формувань, з якими вони не в змозі конкурувати. За таких умов гостро постає проблема пошуку нових ефективних форм аграрно-промислової інтеграції для створення інтегрованих формувань з орієнтацією на систему ринкових відносин та високим потенціалом до саморозвитку.

Результати дослідження загальних питань розвитку аграрно-промислової інтеграції, створення нових, більш досконалих аграрно-промислових формувань висвітлені у працях багатьох вітчизняних та іноземних учених: В.Г. Андрійчука, П.П. Борщевського, М.Ю. Коденської, О.В. Крисального, М.Ф. Кропивка, В.З. Мазлоєва, А.Г. Мазура, М.Й. Маліка, В.Я. Месель-Веселяка, Ю.О. Нестерчук, О.А. Родіонової, П.Т. Саблука, В.К. Терещенка, М.А. Хвесика, М.Й. Хорунжого, В.М. Яценка та ін. Однак питання розвитку нових форм аграрно-промислової інтеграції в ринкових умовах — відносно нове, багатогранне і потребує поглибленого вивчення та постійного вдосконалення.

Метою статті є виявлення можливих ініціаторів аграрно-промислової інтеграції, дослідження їх основних мотивів та потреб, розробка альтернативних варіантів інтеграції підприємств і організацій різних сфер АПК, визначення додаткових учасників та перспективних форм інтегрованих формувань нового типу.

Накопичений вітчизняний та зарубіжний досвід показує, що в сучасних умовах виграє той, хто інтегрує своє виробництво, в межах певного аграрно-промислового формування. У ролі ініціаторів інтеграції можуть виступати: держава, зовнішні щодо АПК інвестори, підприємства та організації АПК (крім аграрних), аграрні підприємства. Відповідно, кожен з ініціаторів має свої мотиви та потреби інтегруватися. Для держави це один із альтернативних варіантів виходу економіки з кризи, створення конкурентних структур, забезпечення населення вітчизняними

продуктами харчування, скорочення державних вкладень у розвиток АПК, за рахунок зовнішніх інвесторів. Зовнішні щодо АПК інвестори, насамперед, мають за мету вигідне вкладання свого капіталу для здешевлення виробництва та одержання прибутків. В.Г. Андрійчук стверджує, що вливання капіталу в агробізнес шляхом створення вертикально інтегрованих формувань є найудалішим напрямом його капіталізації [1]. Коли ж роль інтегратора виконують підприємства та організації АПК після об'єднання, вони, як правило, стають головною компанією (в інтегрованих формуваннях холдингового типу). Їх основним стимулом є можливість скоротити операційні витрати та збільшити прибутки. З цієї точки зору, перевагами вертикальної інтеграції є: зменшення витрат, пов'язаних з укладанням та виконанням комерційних контрактів; гарантії стабільних поставок сировини та матеріалів; отримання від інших підприємств аграрно-промислового об'єднання консультативних послуг та забезпечення можливості збільшити монополістичну владу на пов'язаних ринках, що позитивно впливає на ціну та, відповідно, збільшує прибутки підприємства.

Аграрні підприємства дуже рідко стають інтеграторами, проте все частіше стають активними учасниками інтеграційних зв'язків задля зниження ризиків, пов'язаних з сільськогосподарською діяльністю. Крім того, це дає їм додатковий шанс розвиватися в ринкових умовах.

Можливі різні варіанти інтеграції підприємств та організацій різних сфер АПК в єдине аграрно-промислове формування (табл. 1).

Останнім часом роль інтеграторів, у переважній більшості випадків, виконують підприємства харчової та переробної промисловості (III сфера АПК). Причиною цього стало хронічне недовикористання їх виробничих потужностей за рахунок вітчизняної сировини і необхідність дозавантаження імпоротною сировиною або, як варіант, освоювати випуск не пов'язаних із спеціалізацією видів продукції.

Через високі ризики, пов'язані з сільськогосподарською діяльністю, та монополізм переробників частина сільськогосподарських виробників починають шукати канали збуту за межами свого району, або створювати свої переробні цехи, зазвичай невеликі та малоефективні. Крім того, для проведення таких дій необхідні великі капіталовкладення, причому не завжди можна отримати бажаний ефект. Внутрішньогосподарська переробка буде доцільною за умови наявності ефективних малих виробництв на основі сучасних технологій.

Таблиця 1

**ВАРІАНТИ ІНТЕГРАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ
ТА ОРГАНІЗАЦІЙ РІЗНИХ СФЕР АПК**

Варіант	Сфери АПК			
	I Виробництво засобів виробництва	II Сільське господарство	III Переробка	IV Торгівля, інфраструктура
1	I	O	I	—
2	—	I	O	—
3	—	I	O	O
4	—	O	I	O
5	I	O	O	O
6	I	O	K	—
7	I	O	K	K
8	I	K	O	—
9	—	O	I	K
10	—	K	I	O
...	...	...	...	...

I — інтегратор, O — інтегровані члени, K — кооперовані члени.

Джерело: [4].

Сільськогосподарські підприємства України значно відрізняються за низкою ознак: рівнем і масштабами виробництва, рентабельності, фінансової стійкості, концентрацією по регіонах. Так, у 2009 р. у цілому по Україні валової сільськогосподарської продукції вироблено 2217 грн у розрахунку на 1 особу. По регіонах спостерігалась значна диференціація: від 1103 та 1165 грн у Донецькій та Луганській області, до 5196 та 3786 грн у Черкаській та Полтавській відповідно. На території України зареєстровано 57 152 господарюючих суб'єктів аграрного виробництва. Найбільша їх кількість знаходиться в Одеській області — 6844, а найменша — в Івано-Франківській — 775. З прибутком 2009 рік закінчили 69,9 % підприємств, а діяльність 30,1 % була збитковою [7].

Збиткові господарства відіграють значну роль в економічному та соціальному житті аграрного сектору (маємо на увазі реальні збитки, а не створені через штучне зниження результатів вироб-

ництва та прибутків). Руйнування цих господарств загострює соціальну напругу на селі за рахунок збільшення кількості безробітних, виводить з ефективного господарського обороту значні посівні площі, виробничі потужності. З метою уникнення негативних наслідків такі форми господарювання повинні залучатись до цивілізованої системи кооперації та аграрно-промислової інтеграції [6].

У той час, коли аграрні підприємства скорочують свої виробничі потужності, господарства населення навпаки нарощують виробництво продукції, яка протягом останніх років складає близько 60 %. Зокрема у 2009 р. продукція рослинництва, вироблена особистими підсобними господарствами, становила 53,7 %, а продукція тваринництва — 57,4 % в структурі валової продукції сільського господарства. Домогосподарства не можуть конкурувати з великими сільськогосподарськими підприємствами. Вважаємо невірним протиставляти їх, оскільки вони доповнюють один одного: сільськогосподарські підприємства вирощують в основному зернові та технічні культури, а господарства населення — більш трудомісткі культури, утримують кіз, кролів, пасіки тощо (рис. 1).

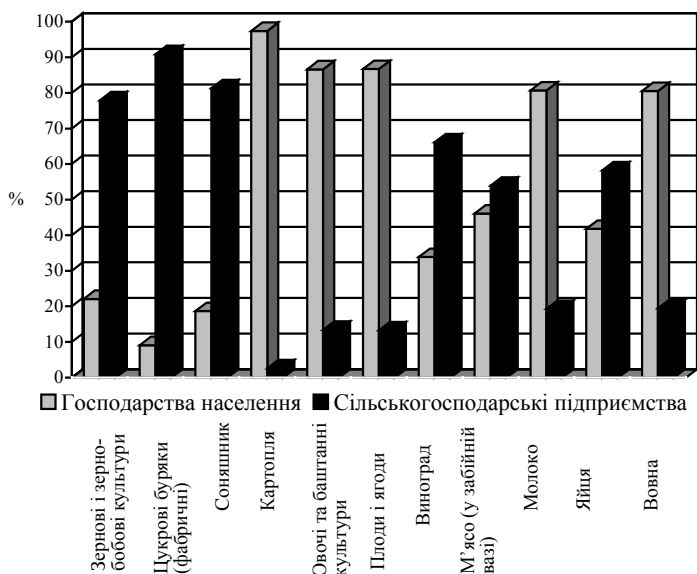

Рис. 1. Питова вага категорій господарств у виробництві основних видів сільськогосподарської продукції, 2009 р. [7]

Зважаючи на те, що господарства населення виробляють половину всієї сільськогосподарської продукції нашої країни, вони останнім часом стають об'єктом економічного інтересу переробних підприємств, які відновлюють власну сировинну базу, вважаємо перспективним їх залучення до процесів аграрно-промислової інтеграції. Мотивацією для власників особистих підсобних господарств стають переваги, які вони отримують у разі участі в інтегрованому виробництві (табл. 2).

Сьогодні ведеться активний пошук нових шляхів аграрно-промислової інтеграції. Проте, відсутність належної інформації щодо діяльності інтегрованих структур, безсистемність їх формування без належної нормативно-правової бази ускладнює статистичний облік та оцінку масштабів їх діяльності.

Таблиця 2

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ ПРИ ІЗОЛЬОВАНОМУ ТА ІНТЕГРОВАНОМУ ВИРОБНИЦТВІ [8]

Види послуг	I варіант — відокремлене ОСГ	II варіант — інтегроване на базі агроторгового дому	III варіант — інтегроване на базі аграрно-промислового формування
Виконання технологічних операцій	За ринковими цінами	За нормативною собівартістю	За внутрішніми цінами АПФ
Закупівля матеріально-технічних ресурсів (МТР)	За ринковими цінами	Формування заявок на придбання МТР	Включається до загальних потреб у МТР для АПФ
Фінансові ресурси	За власні кошти	Одержання кредитів через агроторговий дім	Одержання безвідсоткового кредиту у формі послуг і ресурсів від АПФ
Реалізація продукції	Стихийна, дрібні партії за низкими цінами	Формування великих партій	Реалізація в АПФ за попередньо складеними замовленнями
Розподіл кінцевих результатів	Залишається в ОСГ	Пропорційно до власних витрат	За наперед встановленою рентабельністю або реалізаційними цінами
Менеджмент	Одна або кілька осіб — власники ОСГ	Найм працівників для обслуговування ОСГ	Висококваліфікований персонал АПФ

За рівнем ефективності в аграрній сфері нині лідируючі позиції займають агрохолдинги (інтегровані формування нового типу) поряд з іншими організаційно-правовими формами. Вітчизняні агрохолдинги орендують землі в багатьох регіонах України. Цей факт знижує ризики їхньої внутрішньогосподарської діяльності. Орендовані сільськогосподарські угіддя в середньому мають площу від 60 до 300 тис. га. У 2010 р. в Україні налічувалося по-

над 50 агрохолдингів (найбільше їх функціонує в Полтавській, Черкаській та Київській областях), які орендують більше, ніж по 30 тис. га ріллі. У сукупності вони контролюють близько 5 млн га, або майже 15 % площі ріллі в Україні [3]. Аналітики прогнозують у найближчій перспективі активний розвиток аграрного сектору України в напрямі приєднання малих сільгосп підприємств до аграрних холдингів, які приділятимуть значну увагу підвищенню ефективності роботи. Реальним може стати домінування аграрних холдингів в аграрному секторі України. Адже великі агробізнесові структури мають доступ до необхідного капіталу. Їх розвитку у 2011 р. також сприятиме інвестиційний клімат, очікується близько 5 млрд доларів США інвестицій в аграрний сектор України [5].

Агрохолдинги створюють для аграрного сектору та сільського населення як позитивний, так і негативний ефект. Аналізуючи діяльність холдингів, можна сказати, що власники агрохолдингів прикладають максимум зусиль, спрямованих на розвиток виробництва власної продукції, та мінімум для задоволення потреб сільського населення. У більшості випадків, життєдіяльність сільського населення залежить від діяльності місцевих підприємств. Потрібно відрегулювати на законодавчому рівні права та обов'язки жителів населених пунктів, на території яких функціонують агрохолдинги. Це можна зробити шляхом внесення змін та доповнень до Закону України «Про холдингові компанії в Україні», що дасть можливість відстоювати права селян, розробити правові механізми регулювання діяльності дочірніх підприємств, встановити рівні, прозорі умови співпраці між інтегратором та інтегрованими підприємствами, удосконалити земельні орендні відносини [2].

У ринкових умовах розвиток нових ефективних форм аграрно-промислової інтеграції з високим потенціалом до саморозвитку є радикальним шляхом виходу сільського господарства з кризового стану. Перспективним є залучення особистих селянських господарств та збиткових сільськогосподарських підприємств до процесів аграрно-промислової інтеграції.

Література

1. Андрійчук В.Г. Надконцентрація агропромислового виробництва і земельних ресурсів та її наслідки / В.Г. Андрійчук // Економіка АПК. — 2009. — № 2. — С. 3—9.
2. Голота В.М. Агрохолдинги — гарант стабільності сільського господарства / [Електронний ресурс] / В.М. Голота. — Режим доступу: <http://udau.edu.ua/library.php?pid=1026>.

3. Кучер А. Специфіка конкуренції в контексті розвитку агрохолдингів : (матеріали наук.-практ. інтернет-конференції) [Електронний ресурс] / А. Кучер. — Режим доступу: http://www.confaiapv.at.ua/publ/konf_24_25_cherven_2010/10_specifika_konkurenciji_v_konteksti_rozvitku_agrokholdingiv/2-1-0-79.

4. Кушхов Г. Закономерности развития интеграционных процессов в АПК региона / Г. Кушхов // Международный сельскохозяйственный журнал. — 2006. — № 1. — С. 9—11.

5. Майбутнє аграрного сектору України за великими агрохолдингами та підвищенням ефективності їх роботи : Інформаційне агентство «Українські Новини» 20 вересня 2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://un.ua/ukr/article/286490.html>

6. Нестерчук Ю.О. Інтеграційні процеси в аграрно-промисловому виробництві: [монографія] / Ю.О. Нестерчук. — Умань: Видавець «Сочинський», 2009. — 372 с.

7. Сільське господарство України за 2009 р.: статистичний щорічник [Електронний ресурс] / державний комітет статистики України / за ред. О.Г. Осауленка. — Режим доступу: <http://library.oseu.edu.ua/docs/StatSchorichnyk%20Ukraine%202009.pdf>

8. Хорунжий М.Й. Обґрунтування доцільності входження особистих селянських господарств в інтегроване виробництво / М.Й. Хорунжий, В.М. Заболотний // Економіка АПК. — 2005. — № 2. — С. 29—34.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2011 р.

УДК 338.439.5:637.1:334.1

А. В. Чмут, аспірантка,
Інститут проблем ринку
та економіко-екологічних досліджень НАН України

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ НА РИНКУ МОЛОКА ТА МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ

У статті на основі проведеного літературного огляду наукових праць, присвячених розвитку ринку молока та молочної продукції, виявлено ключові проблеми та виокремлено спільні напрями їх подолання на основі функціонування нових форм господарювання.

Ключові слова: молоко, молочна продукція, проблеми ринку, інтеграція, кооперація концентрація.

В статье на основе проведенного литературного обзора научных работ, посвященных развитию рынка молока и молочной продукции, выявлены ключевые проблемы и выделены общие направления их преодоления на основе функционирования новых форм хозяйствования предприятий.